

PARTICULARITĂȚI PSIHOPEDAGOGICE ALE ÎNSUȘIRII NORMELOR DE ORTOGRAFIE ȘI PUNCTUAȚIE ÎN CICLUL PRIMAR

Cosmin Drăghici

„La vârsta micii școlarități, posibilitățile de exprimare sunt limitate de însăși limitele gândirii, ale experienței de viață a copiilor”. (Ion Berca - *Metodica predării limbii române*, E.D.P., București, 1974).

Copilul respectă autoritatea adultului, acceptându-l în realizarea actului comunicării. Atitudinea sa se reflectă în modul de adresare, prin abținerea de a-l întrerupe, prin faptul că-l acceptă chiar să conducă dialogul.

Unii copii au o activitate verbală mai vie: vorbesc mai mult, mai tare, au o autoritate în realizarea dialogului, aduc informații mai interesante, acaparează discuția. Alții dimpotrivă, nu au nici inițiativă, nici curaj și sunt permanent acoperiți de ceilalți. Învățătorul care își cunoaște elevii, conduce astfel convorbirea, încât îi antrenează și pe cei mai retrași, îi învață pe cei mai exuberanți să-și respecte partenerul și să nu-l întrerupă până nu termină ce are de comunicat. Vorbirea simultană la copii intervine tocmai din cauza faptului că unii din ei nu știu că trebuie să aibă răbdare să asculte o comunicare și numai după aceea pot interveni și ei. Când comunicările se acoperă și se suprapun, înseamnă că regulile elementare ale comunicării nu sunt respectate. Vorbirea în cor este un exemplu de ineficiență a comunicării. „Mulți copii au limbajul dezvoltat, dar nu comunică”. (Tatiana Cazacu - *Dialogul la copii*).

Preocuparea învățătorului va fi orientată nu numai în direcția dezvoltării, limbajului ca scop în sine, dar și în a dezvolta deprinderile de conduită în societate.

Dialogul contribuie la satisfacerea nevoii și dorinței copiilor de a comunica, dar, în același timp, facilitează influența educației adultului. Orice convorbire inițiată în clasă implică relațiile învățător-elev, elev- învățător, elev-elev, elev-elevi, informațiile vehiculând de la un partener la celălalt, ceea ce asigură buna cooperare. Replicile poartă pecetea gândirii copilului, a nivelului său de cunoaștere și de informare. „Numărul replicilor crește o dată cu dezvoltarea gândirii copilului”. (Tatiana Cazacu - *Dialogul la copii*).

Pentru orice învățător, unul din primele semne că un copil vrea să se integreze în colectiv este dialogul cu ceilalți copii.

Dacă elevul se manifestă spontan în realizarea convorbirilor, rolul activităților școlare este acela de a dezvolta această capacitate prin mijloace educative. Este foarte necesar ca elevul să învețe o exprimare corectă gramaticală, să pronunțe corect, să aibă un bogat vocabular, dar acest lucru nu este suficient; elevul trebuie să mai învețe și cum să comunice în societate. Dezvoltarea limbajului contribuie la dezvoltarea gândirii, dar și a cooperării și implicit a formării elevului.

Spre deosebire de comunicarea orală, comunicarea scrisă necesită un efort mai mare, fiind lipsită de mijloacele ajutoare de exprimare: mimică, gesturi, intonație. Mesajul scris cere mult mai multă atenție în elaborare. Limba scrisă este mai ordonată, mai frumos curgătoare și mai corectă decât cea vorbită.

Școlاریtatea mică este o etapă importantă pentru evoluția elevului pentru că acum se achiziționează elementele de bază ale dezvoltării (scris-citit, calcul, acumularea unor cunoștințe elementare în câteva dintre domeniile cunoașterii). Activitatea educativă este realizată în mod organizat, planificat de către școală, dar și familia sprijină aceste demersuri. Influențele educative ce

intervin asupra elevului se diversifică, educația formală fiind completată cu cea informală și nonformală.

La intrarea în școală, copilul are capacitatea de a primi informații, dar posibilitatea de prelucrare a datelor este mică. Școlarul mic este foarte receptiv, dar gândirea lui este concret-intuitivă. „La fiecare nivel de dezvoltare psihică a copilului există o vastă tipologie a gândirii și o plasare de nivel operativ foarte diversă”. (U. Șchiopu și E. Verza, *Psihologia vârștelor*, E.D.P., București, pag. 149).

În perioada primilor ani de școală, „se dezvoltă cunoașterea directă, coordonată, conștientizată prin lecții, dar crește și învățarea indirectă, dedusă, suplimentară, la text implicată, în cunoașterea școlară de ansamblu”. (idem, pag.151).

În gândire încep să se manifeste independența, suplețea și devine evident spiritul critic al gândirii.

Bazele gândirii critice se pun în primele clase când îi învățăm pe copii să pună întrebări, să nu accepte nimic fără demonstrație logică, să caute și să găsească greșeli în logica acestora.

În perioada școlară mică „operativitatea gândirii avansează pe planul figural, simbolic și acțional la nivelul unităților, claselor, relațiilor și sistemelor și ceva mai lent la nivelul transformărilor și implicațiilor”. (Idem, pag. 152).

Memoria este procesul psihic care contribuie în măsură însemnată la reușita activității desfășurate în școală.

Percepțiile actuale se bazează nu numai pe senzații prezente, ci și pe experiența trecută, păstrată în memorie.

Școlarul mic are o memorie dezvoltată, care constituie o premisă favorabilă în influențarea copilului.

Atenția școlarului mic prezintă încă multe laturi negative. Volumul atenției școlarului mic este încă redus, iar distribuirea atenției este dificilă. Fenomenul de oboseală se instalează, de obicei, la nivelul atenției. Școlarul mic, după o concentrare de câteva minute, abandonează totul și se îndeletnicește cu altceva (răsfoiește cartea, desenează, conversează cu colegul de bancă).

În procesul de învățare, crește volumul atenției școlarului. El este capabil să formuleze în gând răspunsuri la întrebări, să urmărească răspunsurile colegilor, să le corecteze, să respecte regulile de comportament impuse de desfășurarea lecțiilor. Capacitatea de concentrare a elevului crește.

„Atenția participă ca o condiție importantă a receptării optime a materialului de studiu provocând o restructurare a proceselor psihice și contribuind la însușirea și stăpânirea unor tehnici de lucru”. (U. Șchiopu, E. Verza, *Psihologia vârștelor*, E. D. P., București, 1981, pag. 154).

Un factor important care contribuie la menținerea atenției, este cunoașterea de către elevi a obiectivelor lecției, a importanței activității pe care o desfășoară.

Perioada școlară mică aduce progrese în dezvoltarea psihică, învățarea devine „tipul fundamental de activitate școlară, solicită intens capacitatea intelectuală”. (U. Șchiopu, E. Verza, *Psihologia copilului și psihologia pedagogică*, E.D.P., București, 1970, pag. 143).

Deosebit de importante sunt eșecurile înregistrate de copil la început. Succesele repetate au o rezonanță psihică importantă. Evaluarea sistematică a muncii elevului, comunicarea rezultatelor creează un fel de energizare care este o expresie a controlului de efort, ce dă rezultate și perspectivă autocompetenței.

Învățătorul este acela care, îmbinând activitatea de învățare cu jocul, face ca primele deprinderi să se formeze, iar dobândirea lor să constituie pentru copil un izvor de satisfacții reale. Cu cât motivația va deveni mai puternică, cu atât învățarea va fi mai intensă.

Învățarea citit-scrisului și a calculelor elementare constituie o achiziție de bază a acestui moment de dezvoltare.

Cititul și scrisul sunt inseparabile deoarece ele se condiționează reciproc. O serie de operații, cum sunt analiza și sinteza fonetică, precum și exprimarea articulată sunt comune, atât în etapa de realizare a cititului cât și în aceea a scrisului. Față de citit, scrisul este o activitate mai complexă, mai dificilă pentru micii școlari, deoarece implică pe lângă o activitate intelectuală și un efort fizic de reproducere a semnelor grafice ale limbii vorbite.

Învățarea limbajului scris se sprijină nu atât pe funcții psihice gata formate, cât pe funcții aflate pe cale de maturizare.

Învățarea citirii presupune, în afara unor aptitudini, și o experiență lingvistică, adică o dezvoltare suficientă a vocabularului oral și un real interes pentru citire, o motivație funcțională.

Auzul fonematic, capacitatea de analiză și sinteză a materialului verbal, capacitatea simbolică, alături de unele particularități afectiv-voluționare ale copilului, joacă un rol important în însușirea citirii și a scrierii. Pentru educarea acestuia, încă de la grădiniță, copilul învață să descompună propozițiile în cuvinte, cuvintele în silabe și sunete, iar în școală realizează și sinteza: sunet-silabă-cuvânt-propoziție. Prin astfel de activități, auzul elevului devine din ce în ce mai analitic. Se urmărește printr-o pronunțare cât mai corectă, ca elevii să facă distincție între nuanțele unor sunete.

„A articula clar și a pronunța exact este un semn de bună creștere, iar pentru învățător, o calitate profesională” (E. Bliedeanu, I. Șerdean, *Orientări în metodologia studierii limbii române*, E. D. P., 1981, pag. 39).

Concomitent, se face și o pregătire a scrierii: se scriu semnele grafice. Ca orice deprindere și scrisul se formează prin exerciții. Micul școlar întâmpină greutate în legarea literelor în cuvânt, în ortografierea și citirea diftongilor și a grupurilor: che, chi, ge, gi, etc.

Astfel, perioada preabecedară- etapă de identificare a sunetelor (literelor) ca elemente ale cuvintelor este o fază care creează o nouă optică față de limba vorbită și o posibilitate nouă de abordare a ei. În a doua etapă - perioada abecedară - încep să fie diferențiate sunetele și corespondențele grafice ale acestora. Identificarea grafică a sunetelor și scrierea lor creează copilului condiția diferențierii literelor mari de tipar și de mână de cele mici, proces dificil în care citirea propriei scriituri este mai greoaie decât cea a textelor tipărite. Practic, aceasta este perioada de alfabetizare, perioadă foarte dificilă în care rolul auzului este deosebit de important în citirea și scrierea cuvintelor.

A treia etapă urmărește consolidarea citit-scrisului și începe în a doua parte a primului an școlar. Aceasta se prelungește în al doilea și al treilea an de școală când citirea devine fluentă și expresivă.

Ținând seama de particularitățile de vârstă, la clasele mai mici însușirea scrierii corecte necesită participarea analizatorilor auditiv, vizual și motor.

La această vârstă, însușirea scrierii corecte a cuvintelor implică formarea unor reprezentări îndeosebi prin participarea acestor analizatori.

Rolul analizatorului auditiv apare în mod pregnant în însușirea ortografiei acestor cuvinte care se scriu cum se pronunță, conform principiului fonetic. La început, „copilul tinde să scrie așa cum vorbește, dar, pe măsură ce se automatizează citit-scrisul, el începe să vorbească cum se scrie. Această restructurare radicală a limbajului elevului tocmai în anii miciei școlarității, se produce concomitent cu dezvoltarea gândirii logice”. (T. Bogdan și I. Stănculescu, *Psihologia copilului și Psihologia pedagogică*, E.D.P., București, 1970, pag. 106).

Un alt aspect al importanței acestui analizator îl reprezintă însăși analiza pe care elevii, îndrumați de învățător, o fac pentru a-și însuși reprezentarea corectă a scrierii unui cuvânt a cărei regulă de ortografie n-o cunosc. Recurgându-se la analizatorul auditiv se pot preveni grafiile greșite, iar regulile - necunoscute elevilor - sunt suplinite prin analiza fonetică. Metoda fonetică, analitico-

sintetică, fiind folosită cu precădere în prima fază a școlarității, contribuie în mare măsură la dezvoltarea auzului fonematic al elevilor.

Analizatorul auditiv prezintă unele limite în realizarea scrierii corecte. Limitele rolului analizatorului auditiv în însușirea scrierii corecte se observă îndeosebi în greșelile pe care elevii le fac atunci când vorbirea are un pronunțat accent individual, local sau regional.

De asemenea, este știut faptul că auzul nu păstrează mult impresiile, pronunțarea corectă uitându-se repede. În cazul acesta, transformarea structurii fonetice într-una grafică se realizează cu erori. Factorii emoționali influențează, la rândul lor, în mod negativ asupra memorării structurii fonetice a cuvintelor în cadrul diverselor propoziții, de aici greșelile în scriere, cuvintele nefiind auzite și înregistrate în structura lor fonetică exactă.

Rolul analizatorului vizual este și el foarte important. Redarea grafică a formelor ortografice se bazează, pe de o parte, pe percepția vizuală corectă a modelului, iar pe de altă parte pe formarea reprezentărilor grafice pe baza însușirii vizuale a formei cuvintelor corespunzătoare. Analizatorul vizual prezintă particularitatea de a păstra mai mult timp imaginea cuvântului scris, Pe baza interacțiunilor dintre analizatorii auditiv și vizual se formează deprinderi motorii ale scrierii corecte, se formează reprezentările motorii ale redării ortografice a cuvintelor.

Pe baza analizatorului motor asistăm treptat la formarea stereotipurilor dinamici ai scrierii corecte. Memoria motrică păstrează multă vreme complexul de mișcări învățate, fapt ce este în strânsă legătură cu însușirea ortografiei. Nu trebuie uitat faptul că în clasa I elevul scrie în ritm propriu. Ne interesează scrierea corectă, nu scrierea rapidă. Corectitudinea scrisului trebuie realizată atât sub aspect grafic - forma, mărimea, înclinația literelor, legătura dintre litere, distanțarea între cuvintele scrise - ortografic; fără omisiuni, adăugiri, inversiuni de litere/ silabe, scrierea cu majusculă, despărțirea cuvintelor în silabe la capăt de rând; cu respectarea punctuației (situațiile prevăzute în programă), cu o încadrare corectă în pagină (respectarea titlului, a alineatelor, ordonarea cuvintelor scrise pe coloane, distanțare între sarcini diferite). De asemenea, acuratețea este o cerință permanentă pentru cel care învață să scrie. Să se evite ștersăturile, tăieturile, petele de cerneală, îndoirea colțurilor paginii de scris. Elevul trebuie deprins, de la scrierea primelor semne grafice, cu folosirea economicoasă a paginii. Nu trebuie admise rânduri întregi incomplete sau porțiuni de pagină nescrise, lăsate libere. Este inestetic și denotă risipă, lipsa simțului de ordine și a acurateții. Se impune și respectarea unor reguli în legătură cu igiena citit - scrisului.

În procesul scrierii există un permanent control prin limbajul interior. Chiar și la nivelul clasei a IV-a există o permanentă dialogare a copilului în timp ce scrie. Alfabetizarea și programele școlare antrenează dezvoltarea percepției pe linia stabilirii mărimii, proporțiilor, raporturilor de mărime, evaluării din ce în ce mai fine a mărimilor, structura materialelor cu diferențele ce le caracterizează, raporturile spațiale ce includ și forme de distanță.

Învățarea scrisului este o activitate complexă și grea, cu mari influențe asupra dezvoltării copilului.

Fiecare conținut vizează realizarea unor obiective concrete, strâns legate între ele, peste care nu avem voie să trecem cu vederea.

În studiul ortografiei și punctuației trebuie urmărită învățarea normelor, regulilor, principiilor acestora. Învățarea acestor norme trebuie să aibă un caracter funcțional, instrumental. Normele respective trebuie să constituie instrumente de prevenire a scrierii greșite, ceea ce se realizează în procesul aplicării lor în practica exprimării în scris și a cititului. Se are în vedere de asemenea, cunoașterea semnelor de ortografie și punctuație, a situațiilor concrete în care ele sunt utilizate, precum și interpretarea normelor de ortografie și punctuație în studiul unor texte în diferite variante stilistice: literar, științific, administrativ, etc.

Procesul de familiarizare a elevilor cu normele de ortografie și punctuație este un proces complex, de lungă durată. Particularitatea învățării ortografiei și punctuației în ciclul primar este

determinată de faptul că acest proces are loc în condițiile în care nu se poate apela la teoria lingvistică, la gramatică. Normele de ortografie și pronunție nu pot fi evitate chiar în clasa I încă de la primele activități de scriere, cu toate că la această vârstă elevii nu învață gramatica pe care se sprijină normele respective de scriere. De asemenea, interesul elevilor pentru cunoașterea ortografiei este scăzut, iar capacitatea lor de înțelegere este redusă.

Cu toate acestea, ele nu se pot amâna pentru clasele următoare. Acest lucru este ușurat de faptul că unele reguli nu au nevoie de un suport lingvistic și că, în această **etapă pregramaticală**, „ortografia se învață nu numai rațional ci și mecanic și intuitiv” (G. Beldescu). Există situații în care ortografia se poate însuși mecanic, odată cu folosirea practică a regulilor respective. Trecând treptat de la înțelegerea intuitivă, elevii ajung în cele din urmă la cunoașterea rațională a regulilor generale ale scrierii ortografice.

Cunoașterea rațională a normelor de ortografie și punctuație este următoarea etapă a învățării. Astfel, în clasele a III-a și a IV-a, cunoștințele ortografice și de punctuație sunt reelaborate la un nivel superior, se completează, se îmbogățesc, se consolidează.

În această a doua **etapă gramaticală**, învățarea ortografiei nu se mai sprijină, în aceeași măsură, pe analizatorul vizual și auditiv, ci se apelează la diverse operații ale gândirii: analiza, sinteza, generalizarea, transferul de cunoștințe, operații logice.

Acum se continuă, se diversifică și se consolidează competențele ortografice și de punctuație.

Specific acestei perioade este faptul că aspectele ortografice și de punctuație se explică, se motivează și se exersează în lecțiile de comunicare.

Regulile, normele de ortografie și semnele de punctuație se explică prin motivație morfologică (ortografia) și prin motivație sintactică și morfologică (semnele de punctuație).

Copilul trebuie să înțeleagă încă din primii ani de școală că fără aceste cunoștințe limba nu poate fi folosită ca mijloc de comunicare. Cine nu cunoaște aceste reguli de funcționare a limbii comite grave greșeli de exprimare.

Data fiind însemnătatea ortografiei și punctuației, însușirea lor conștientizată, este indispensabilă pentru cultivarea și perfecționarea exprimării orale și scrise în limba română.